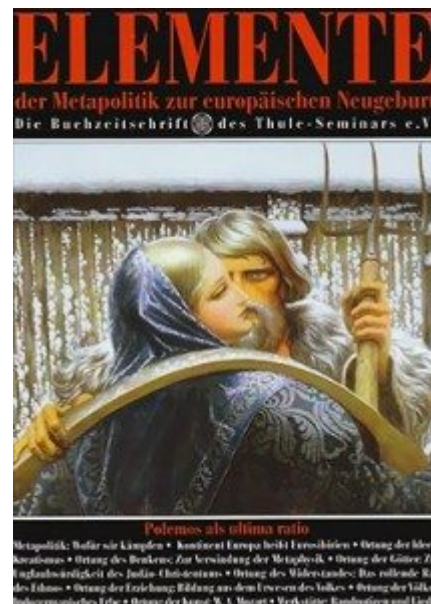

Autor: Dietrich Schuler

Dosud se stále vycházelo z toho, že všechny bytosti a věci řídí něco jim nadřazeného – „zákon“, Bůh, ďábel či osud. Jenže nic takového není, jsoucna vycházejí samy ze sebe. Co obvykle nazýváme osudem, je výsledek vzájemného působení sil přírody, kosmu, života a historie v určitém čase. Znamená to, že je vše relativní? Existuje tisíc pravd nebo žádná? A co je vlastně pravda? Skeptická otázka Pontia Piláta je snad nejdůležitější větou Nového zákona.

Je třeba rozlišovat. Jsou dva druhy pravd: konkrétní a pak ty, které jsou věcí víry. Pravda konkrétní se téměř kryje se skutečností tak, jak ji lidé vnímají svými (zdravými) smysly.

Pravdy, které jsou věcí víry, jsou zprvu zcela subjektivní. Vycházejí z jednotlivce, jsou pěstovány v malém kroužku, posléze ale mohou ovládnout celé národy a kulturní okruhy. Jsou vždy podloženy filozoficky či nábožensky, často i politicky.

Tato druhá pravda je zpočátku pravdou pouze pro toho, kdo ji první vyjádřil. Její vznik (a obsah) tkví výlučně v samotné jeho existenci (= jako subjektu vědomí). Neexistuje tedy „pravda o sobě“ (to bychom ji dávno našli) – jen dějiny filozofie.

Každá velká filozofie nese nesmazatelnou pečeť svého tvůrce. Stále znovu vznikají podobné filozofie a dají se dělit do skupin, ačkoliv existují i systémy zcela jedinečné. V zásadě se ale ve filozofii neodehrálo nic, co by již před 2 500 lety Řekové alespoň nenačrtli.

Všechny filozofické a náboženské systémy jsou původně zcela subjektivní vyjádření. Jsou tedy rovnocenné? A když nejsou, podle jakých kritérií je posuzovat?

Např. Max Stirner (1806-56) rozvinul učení (solipsismus: názor, že reálně existuje pouze Já se svými specifickými prožitky, ostatní svět je pouhou představou), v němž obhájí osobní egoismus s pozoruhodnou rozhodností. Nelze mu upřít smělost, nicméně srovnávat jeho filozofii se systémy Platona, Kanta, Schopenhauera, Descarta nebo Hegela nejde. To jednoduše vycítíte.

Může být ale počet příznivců vodítkem k hodnotě filozofie, náboženství či politického přesvědčení?

Jistěže ne, vždyť zakladatelé velkých náboženství by pak byli největšími mysliteli – tak tomu ovšem není. Tito lidé mají spíš charisma a neomylný cit, co chtějí – především chudé a ujařmené – masy slyšet. Nabízejí útěchu a sliby, které nejsou plněny.

Gustave Le Bon: Protože pravda je vždy to, v co se všeobecně věří, představuje každá etablovaná víra (křesťanství, islám, judaismus, svého času i marxismus etc.) pravdu. Tak se to má s pravdami, které jsou věcí víry...

Téměř každý myslitel zkouší své pravdy zpřístupnit bližním. A získat třeba i přesvědčené přívržence, kteří je budou šířit dál. Posléze se najdou i ti, kteří jsou ochotni se bít, umírat. Pravdy začínají žít vlastním životem, nezávisle na „objeviteli“. Ale nepředbíhejme.

Myslitel si bývá vědom subjektivnosti svých postojů, proto se je pokouší sladit s „objektivními skutečnostmi“ – tedy s konkrétními pravdami. Rétorikou (=stylistika, umění argumentace) usiluje dokázat, že právě jeho ideje nejlépe odpovídají skutečnosti. A naopak – ukazuje, kde se druzí mýlí a stavějí vzdušné zámky, oddávají se a podléhají chimérám, které s „pravdou“ nemají nic společného.

Filozofická literatura se hemží podobnými výpady.

A skutečně: Čím více je filozofické, náboženské či politické učení ve své podstatě v souladu s objektivními skutečnostmi přírody, života a společnosti (tedy s těmi, které lze empiricky [=analýza založená na datech, na pozorované skutečnosti] dokázat), tím hodnověrněji obecně působí. I tyto „objektivní skutečnosti“ jsou však natolik rozmanité a mnohohrstevnaté, že je sotva nějaký systém může jako celek byt jen podchytit.

Nicméně: Konkrétní pravdy slouží téměř vždy jako opora pravd, které jsou věcí víry. Snaha napasovat pravdy věroučné na konkrétní má však ještě jeden, vyšší stupeň, totiž upravovat konkrétní pravdy ve smyslu pravd věroučných.

Vše, co bylo až dosud řečeno, představuje ovšem pouze další příklad pokusu o výklad filozofických problémů – jeden z mnoha. Dnešní doba, ve své duchovní, společensko-politické a především biologické bídě, vpravdě smrtelné, vyžaduje víc, mnohem víc!

Dietrich Schuler (nar. 1927 ve Stuttgartu) je pedagog a filozof, který zkoumá možnost alternativy ke křesťanství jako evropskému náboženství.